

ANALIZA REFORME VOJSKE I UTICAJ NA ORGANIZACIJU DELATNOSTI ISHRANE SA POSEBNIM OSVRTOM NA VID KOV

Saša B. Jović

Ministarstvo odbrane Republike Srbije, Uprava za opštu logistiku

U analiziranom periodu, od 1997. do 2013. godine, Vojska Republike Srbije reformisana je u pogledu organizacione strukture, tj. ukinuta je armijska, a uspostavljena korpusna organizacija. Takođe, došlo je i do promena u njenom brojnom stanju. Uporedo sa promenama naziva država u čijem se sastavu nalazila, menjalo se i njeno ime.¹ Organizacione promene Vojske nisu zaobišle ni reorganizaciju intendantske službe koja se u okviru nje bavi ishranom pripadnika Vojske.²

Radi sagledavanja faktora koji su uticali na organizaciono-transformacione promene Vojske, korišćena je istorijsko-komparativna metoda. Primena ove metode omogućava ne samo sagledavanje činilaca koji su usloveli promene u Vojsci i načinu njenog funkcionisanja, već i sagledavanje veza između reforme Vojske i funkcionisanja ishrane njenih pripadnika.

U radu se razmatra uticaj organizacionih reformi, kroz koje je Vojska prošla u periodu od 1997. do 2015. godine, na kvalitet ishrane njenih pripadnika. Smanjenje broja mesta na kojima se priprema hrana, primena „outsourcing”-a, promene u načinu realizacije ishrane u zavisnosti od vrste dodeljene misije, prenošenje planiranja ishrane sa brigadnog na bataljonski nivo predstavljaju tendenciju reforme ishrane u Vojsci Srbije u budućem periodu.

Ključne reči: *reforma Vojske, intendantska služba, ishrana*

Uvod

Kraj 20. veka karakterišu velike promene u društvu, koje se ogledaju u nestanku bipolarne podele sveta i ubrzanim integracionim procesima. Vojska, kao sastavni deo društva, i sama je pod uticajem tih promena. Realizacija reforme zasnovana je na strateškim dokumentima i ima za cilj da se stvori profesionalna, efikasna i efektivna, manje brojna, materijalno i finansijski održiva, ali moderno opremljena Vojska, osposobljena za realizaciju dodeljenih misija i zadataka [1-8].

U okviru intendantske podrške (InPo) Vojska, pored drugih vidova snabdevanja (odeća i obuća, voda, i dr.), realizuje i ishranu svojih pripadnika. Ishrana pripadnika Vojske predstavlja

¹ U navedenom periodu Vojska je nosila nazive: Vojska Jugoslavije (VJ), Vojska Srbije i Crne Gore (VSCG) i Vojska Srbije (VS).

² Pod pojmom Vojska u radu se podrazumevaju: Vojska Jugoslavije, Vojska Srbije i Crne Gore i Vojska Srbije – koji su bili službeni nazivi u pojedinim potperiodima istraživačkog rada.

jednu od osnovnih delatnosti intendantskog obezbeđenja (InOb) i uslov je za obezbeđenje zdravlja i psihofizičke kondicije ljudi, a time i borbene gotovosti (u daljem tekstu b/g) jedinica [9,10]. Ona predstavlja jednu od osnovnih funkcija intendantske službe (InSl) i sastoji se od sledećih delatnosti: planiranja, programiranja i organizovanja ishrane; pripremanja, dotura i podele jela; proizvodnje hleba i peciva; klanja stoke i prerade mesa i ishrane životinja. Intendantska služba u okviru Vojske namenjena je za realizaciju InPo svih jedinica koje se nalaze u njenom sastavu. Intendantska podrška predstavlja aktivnost kojom se nastoje obezbediti neophodni uslovi za život i rad pripadnika Vojske, a odnose se na obezbeđenje: ishrane, vode za piće i obavljanje proizvodnih i uslužnih delatnosti iz nadležnosti InSl, tj. opštih logističkih funkcija.

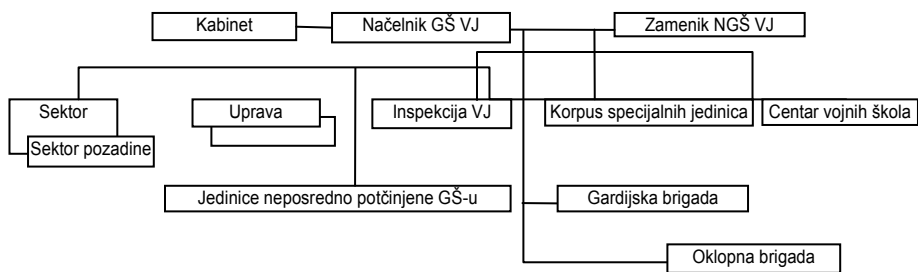
U periodu od 1997. do 2015. godine, Vojska je reformisana u pogledu organizacione strukture. Organizacione promene obuhvatile su i promenu formacijske strukture InSl. Pravovremena i kvalitetna ishrana je egzistencijalna potreba svake vojske. Ona predstavlja jedinstvo složenih i neprekidnih procesa potrošnje hrane, koja je neophodna za nadoknadu stalnih energetskih potreba, kao i za održivost fizioloških funkcija organizma.

U radu se razmatra uticaj organizacionih reformi, kroz koje je Vojska prošla u periodu od 1997. do 2015. godine, na kvalitet ishrane njenih pripadnika.

Organizacija Vojske Jugoslavije i Vojske Srbije i Crne Gore u miru

Reforma Vojske, u analiziranom periodu, uslovlila je organizacione promene koje su dovele do smanjenja njenog brojnog stanja sa 117.317 na 24.991 pripadnika. Broj pripadnika Vojske na ishrani u istom periodu smanjen je sa 45.000 na približno 4.000 lica.

Vojska Jugoslavije bila je OS namenjena za odbranu suvereniteta, teritorije, nezavisnosti i ustavnog poretka SRJ,³ organizovana u vidove, a vidovi na rodove i službe⁴ – na strategijskom, operativnom i taktičkom nivou. Vidove VJ činili su Kopnena vojska (KoV), Ratno vazduhoplovstvo i protivvazдушna odbrana (RV i PVO) i Ratna mornarica (u daljem tekstu RM). Sačinjavali su je stalni i rezervni sastav. U okviru stalnog sastava nalazili su se profesionalni vojnici i vojnici na odsluženju vojnog roka, dok je rezervni sastav nastajao od vojnih obveznika [2].

Šema 1 – *Organizaciona struktura Vojske Jugoslavije (1997. godina)*
(Izvor: Na osnovu interne dokumentacije mobilizacijskog razvoja Vojske, MO)

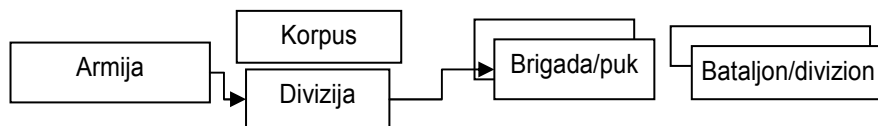
³ Postojala je u periodu od 20. maja 1992. godine do 4. februara 2003. godine. Nastala je od delova Jugoslovenske narodne armije (JNA) koji su se nakon raspada države zatekli na teritoriji SRJ.

⁴ Vidove VJ činili su Kopnena vojska (KoV), Ratno vazduhoplovstvo i protivvazдушna odbrana i Ratna mornarica.

U okviru VJ nalazilo se sedam sektora (od kojih je jedan za pozadinu), dve uprave, jedinice posebnog značaja (Korpus specijalnih jedinica, gardijska i oklopna brigada), kao i niz drugih jedinica neposredno potčinjenih Generalštabu (pozadinske baze (PoB), Vojnomedicinska akademija i druge jedinice). Sve ove jedinice imale su svoje pozadinske jedinice koje su realizovale njihovu InPo, a u okviru nje i ishranu. U okviru Sektora pozadine nalazila se Intendantska uprava (InU).

Mirnodopski sastav Vojske, tokom 1997. godine, sačinjavalo je 117.317 pripadnika, dok je njen ratni sastav, prema internim dokumentima mobilizacijskog razvoja, trebalo da bude gotovo petostruko veći, tj. u apsolutnim pokazateljima iznosio je 529.382 pripadnika. Porast pripadnika Vojske u ovolikom broju otežalo bi pravovremeno funkcionisanje ishrane njenih pripadnika u početnom periodu mobilizacije. Ishrana pripadnika Vojske bila je zastupljena u sva tri vida Vojske. Načela organizovanja ishrane u svim vidovima Vojske, uz manje specifičnosti, ista su.

Kopnena vojska je u svom sastavu imala rodove (pešadija, oklopne jedinice, artiljerija, artiljerijsko-raketne jedinice PVO, inženjeriju, vezu i atomsko-biološko-hemijsku odbranu), službe (tehničku, intendantsku i dr.) i ustanove (instituti, zdravstvene ustanove i dr.). Mirnodopski sastav KoV-a, tokom 1997. godine, sačinjavalo je 68.557 pripadnika, što je činilo 58,4% ukupnog sastava Vojske. U slučaju mobilizacije broj pripadnika KoV-a, prema internim dokumentima mobilizacijskog razvoja, trebalo je da bude povećan angažovanjem rezervnog sastava na 428.430 pripadnika. Organizacija jedinica KoV-a po nivou organizovanja bila je uspostavljena kroz operativne jedinice (armije i korpusi), združeno-taktičke jedinice (pukovi, brigade i divizije) i jedinice taktičkog nivoa (čete – baterije i bataljoni – divizion). Postojeća organizacija jedinica po nivoima je značajna za realizaciju zadataka iz domena InPo. U sastavu KoV-a nalazile su se tri armije. Svaka armija se u pogledu InPo oslanjala na svoju PoB. Armije su u svom sastavu imale korpus (Novosadski, Kragujevački, Komanda odbrane grada Beograda, Podgorički, Užički, Niški i Prištinski) i dve divizije (Drinska i Dunavska). Korpusi su se sastojali od brigada – pukova koji su, zavisno od opremljenosti tehničkim materijalnim sredstvima (u daljem tekstu TMS), namene i brojnog stanja (u daljem tekstu b/s) ljudstva, bili formirani kao motorizovani, pešadijski i drugi. Pukovi – brigade imali su u svom sastavu bataljone – divizione. Podela brigada i bataljona na mehanizovane, motorizovane ili druge, u načelu nije imala značajnijih uticaja na realizaciju InPo i ishranu. Razlike su se sastojale u veličini intendantskih jedinica i organa i u opremljenosti intendantskim TMS. U periodu od 1997. do 2003. godine došlo je do organizacionih promena u okviru KoV-a, tokom kojih je mirnodopsko b/s smanjeno sa 68.557 na 51.258 pripadnika, tj. za 25,2%. Nastale reformske promene nisu u značajnoj meri poremetile funkcionisanje ishrane u Vojsci. I dalje je dominirala priprema hrane na garnizonom principu, a promene su se odnosile na povećanje broja snabdevačkih veza.

Šema 2 – Organizaciona struktura KoV-a Vojske Jugoslavije (1997. godina)
(Izvor: Na osnovu interne dokumentacije mobilizacijskog razvoja Vojske, MO)

U toku agresije NATO-a 1999. godine na SRJ, u sastav VJ ulazile su u KoV tri armije, dve brigade i školski centri. U tom periodu VJ je u svom sastavu imala 101.657 vojnika i preko 200.000 rezervista [11]. Organizovanje VJ po ratnoj formaciji karakterisao je prelazak svih mirnodopskih jedinica, koje su bile NA i R klasifikacije,⁵ do nivoa 100%-tne popunjenosti, mobilizacijom rezervnog sastava Vojske. Sa aspekta InPo to je dovelo do povećanja ljudstva za koje je trebalo obezbediti adekvatnu ishranu.

Tokom 2000. godine došlo je do rasformiranja Komande odbrane grada Beograda i Dunavske divizije, a formiran je Beogradski korpus. U sastav Novosadskog korpusa dodata je jedna brigada i dva bataljona, a ukinuto je pet brigada R klasifikacije i dva odreda. U sastav Kragujevačkog korpusa dodata je pešadijska brigada NA klasifikacije i bataljon za specijalna dejstva, a ukinuta je laka pešadijska brigada. U sastav Beogradskog korpusa dodate su brigade: tri lake pešadijske NA klasifikacije, dve oklopne i dve pešadijske i bataljon za specijalna dejstva, a ukinuta je artiljerijsko-raketna i motorizovana artiljerijska brigada. Iz sastava Drinske divizije ukinute su brigade (dve motorizovane i laka pešadijska) i laki artiljerijsko-raketni divizion. Ukupno mirnodopsko b/s 1. armije u periodu od 1997. do 2003. godine smanjeno je sa 28.442 na 15.851 pripadnika, tj. za 44,2%. Iz sastava Podgoričkog korpusa ukinute su po jedna od postojećih brigada i svi bataljoni. Iz sastava Užičkog korpusa ukinute su brigade R klasifikacije i bataljoni, a dodat je inženjerski puk. Ukupno mirnodopsko b/s 2. armije u periodu od 1997. do 2003. godine povećano je sa 12.452 na 12.877 pripadnika, tj. za 3,4%. U sastav Niškog korpusa dodate su brigade (četiri pešadijske NA i artiljerijsko-raketna PVO), bataljon za specijalna dejstva i granični dunavski odred, a ukinute su brigade: četiri motorizovane R, laka artiljerijsko-raketna PVO R klasifikacije i laka pešadijska NA. U sastav Prištinskog korpusa dodata je artiljerijsko-raketna brigada PVO, bataljon za specijalna dejstva i granični dunavski odred, a ukinute su tri lake pešadijske brigada R i jedna oklopna brigada.⁶ Ukupno mirnodopsko b/s 3. armije u periodu od 1997. do 2003. godine smanjeno je sa 27.663 na 22.530 pripadnika, tj. za 18,5%. U navedenom periodu mirnodopsko b/s Vojske, u okviru KoV-a, smanjeno je sa 68.557 na 51.258 pripadnika, tj. za 25,2%.

Proglašenjem državne zajednice Srbija i Crna Gora (DZ SCG), VJ je promenila ime u VSCG.⁷ Uporedo se krenulo sa reformom Vojske. Namera je bila da se reformiše u tri faze. Novom reformom Vojske težilo se formiranju oružanih snaga (OS) upotrebljivih za učešće u humanitarnim i mirovnim misijama i na zadacima podrške civilnim vlastima. Sporazumnim razdvajanjem DZ SCG reforma Vojske nije okončana, pa je nova država Republika Srbija (RS) nastavila sa reformom.

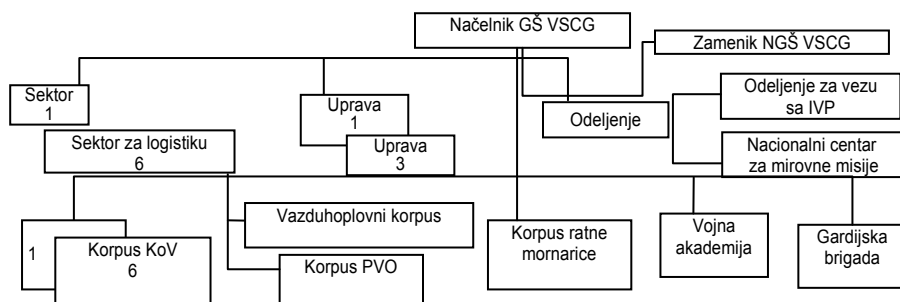
Prva faza trebalo je da se završi do kraja 2004. godine, a druga do 2006. godine. Tokom prve faze u VSCG je postojalo šest sektora, među kojima je bio i Sektor za logistiku, tri uprave i jedno odeljenje. Od jedinica u sastavu VSCG u okviru KoV-a nalazilo se šest korpusa (Beogradski, Novosadski, Niški, Prištinski, Podgorički i Užički).

⁵ NA i R klasifikacija jedinica jesu brojne oznake propisane Pravilom o mobilizaciji VJ, a označavaju procenat popunjenosti jedinica u mirnodopskom periodu. NA klasifikacija označava da je u miru aktivna samo komanda i deo jedinica, R da u miru rade samo komandant i referenti dotične jedinice, a A da je u miru aktivna cela jedinica. U slučaju mobilizacije vrši se popuna tih jedinica.

⁶ Na osnovu interne dokumentacije mobilizacijskog razvoja Vojske.

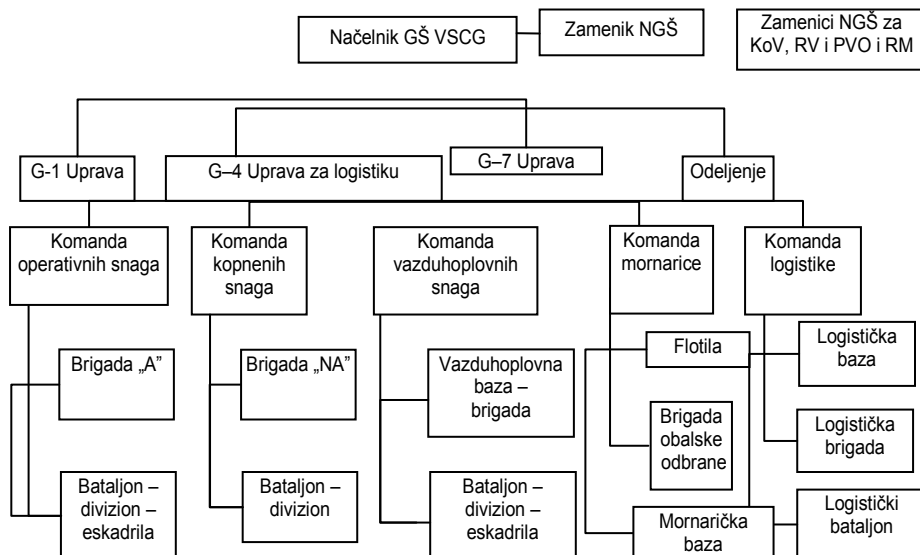
⁷ Postojala je u periodu od 4. februara 2003. do 8. juna 2008. godine.

Tokom ove faze reformi VSCG došlo je do smanjenja njenog mirnodopskog b/s sa 99.383 na 85.536 pripadnika, tj. za gotovo 14%. Ukinuta je armijska organizacija Vojske, a korpusi preuzimaju obaveze u pogledu ishrane. Formiranje korpusne organizacije Vojske dovelo je do uspostavljanja direktne logističke veze između strategijskog i taktičkog nivoa (nivoa neposredne logistike).

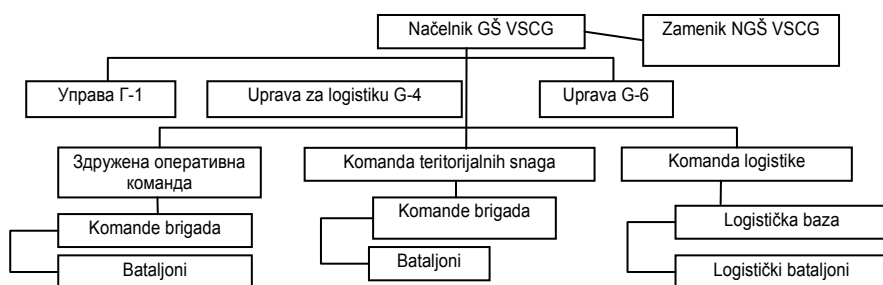
Šema 3 – Organizaciona struktura Vojske u prvoj fazi reforme
(Izvor: Bela knjiga odbrane, NIC Vojska, Beograd, 2005, str. 89)

Sprovedeni reformski procesi usloveli su smanjenje broja jedinica i broja garnizona, što je sa aspekta realizacije ishrane povećalo probleme povećanjem broja snabdevačkih veza.

Šema 4 – Organizaciona struktura Vojske u drugoj fazi reforme
(Izvor: Bela knjiga odbrane, NIC Vojska, Beograd, 2005, str. 91)

U drugoj fazi umesto sektora nastaju uprave, a umesto postojećih korpusa, u okviru KoV-a, formiraju se tri komande (operativnih, kopnenih snaga i logistike). U postojećim komandama nalazile su se jedinice ranga brigada, koje su bile sastavljene od bataljona. U okviru bataljona, kao nosioci InPo, egzistirale su intendantske jedinice. Tokom druge faze reformi VSCG došlo je do smanjenja njenog mirnodopskog b/s sa 85.536 na 40.163 pripadnika, tj. za 53%. Broj pripadnika Vojske na ishrani, tokom ove faze, smanjen je sa 14.407 na 10.365 tj. za 28%. Ukidanjem korpusa, a formiranjem komandi, razdvaja se borbeni sastav Vojske od njenog logističkog dela, što doprinosi uspešnijoj realizaciji InPo, a time i ishrane njenih pripadnika. Treća faza trebalo je da se realizuje u periodu od 2007. do 2010. godine, kako je to predviđeno Planom razvoja sistema odbrane. Tokom nje trebalo je smanjiti broj uprava, a preformiranjem postojećih stvoriti tri nove komande [12]. U ovoj fazi reforme želelo se smanjiti b/s Vojske, ali da se pri tome formiraju odbrambene snage koje su u potpunosti upotrebljive za učešće u humanitarnim i mirovnim misijama, tj. za upotrebu van granica RS. Za realizaciju takvih aktivnosti neophodno je bilo i postizanje interoperabilnosti naših intendantskih jedinica sa logističkim strukturama OS drugih učesnica misija.

Šema 5 – Organizaciona struktura Vojske u trećoj fazi reforme
(Izvor: Bela knjiga odbrane, NIC Vojska, Beograd, 2005, str. 92)

Sporazumnim razdvajanjem dve republike članice nastale su nove države, čime treća faza reforme Vojske nije realizovana.

Analiza organizacijsko-formacijske strukture Vojske Jugoslavije i Vojske Srbije i Crne Gore u miru

Prvobitna reforma VJ ogledala se u ukidanju armijske organizacije Vojske. Ukidanjem armija PoB prelaze u nadležnost korpusa, a ubrzo se stavljaju pod nadležnost Komande logistike, a kasnije i Centralne logističke baze (CLoB). Korpusi su u svom sastavu imali direktno potčinjene borbene jedinice, dok su se pozadinske jedinice nalazile u okviru tih borbenih jedinica. Usled nastalih promena u organizaciji Vojske, sve nadležnosti organa InStI, koji su se nalazili u armijama, prelaze u nadležnost intendantskog organa korpusa. To je uslovalo povećanje obima njihovih obaveza. U periodu postojanja VJ, njeno mirnodopsko b/s se smanjilo sa 117.317 na 94.768, tj. za 19,2%. U periodu od 2001. do 2003. godine intendantski kadar je smanjen sa 5.669 na 5.391, tj. za 4,9%.

Kao rezultat opredeljenja DZ SCG za pristupanjem evropskim i evroatlantskim integracijama došlo je i do reorganizacionih i reformskih procesa u Vojsci. Vojska SCG predstavljala je OS sistema odbrane, kojoj se dodeljuju misije i zadaci. Nastojalo se da se stvori profesionalna, efikasna i efektivna, manje brojna, materijalno i finansijski održiva, ali i moderno opremljena Vojska, osposobljena za realizaciju misija i zadataka [12].

Vojska Jugoslavije predstavljala je veliku i slabo pokretljivu organizaciju. Nasuprot tome, ona je tokom 1999. godine veoma uspešno uspela da se odbrani od NATO agresora. Takođe, InPo svih jedinica i ustanova iz sastava Vojske je bila uspešno realizovana. Analizirajući kvalitet ishrane kod boračkog sastava Vojske tokom NATO agresije, na osnovu sprovedene ankete zaključuje se da je od ukupnog broja ispitanika 55% bilo zadovoljno ishranom, 25% vrlo zadovoljno, a 20% je bilo nezadovoljno [13].

Realizacija reformi VSCG bila je planirana u tri faze. U okviru prve faze došlo je do rasformiranja dela jedinica i ustanova, čime je bila uspostavljena racionalnija organizacija VSCG. Racionalizacija se sastojala u organizacionim promenama (rasformiranje, preformiranje, pregrupisanje i smanjenje broja komandi, jedinica i ustanova za 30%), smanjenju broja lokacija (ugašeno je devet garnizonskih mesta) i ljudstva (formacijsko b/s bilo je smanjeno za 29%). Smanjenjem broja korpusa, u odnosu na njihov broj u VJ, povećala se teritorijalna nadležnost novonastalih korpusa, što je uslovalo povećanje ljudstva, za koje je trebalo pripremati hranu. Cilj druge faze bio je uspostavljanje modularnog organizovanja, pri čemu bi osnovnu organizaciju činio bataljon – divizion. Formiranjem modularne Vojske želela se stvoriti pokretljiva vojska, upotrebljiva, a ne stacionarna. Trećom fazom reformi težište organizacionih promena želelo se preneti na formiranje komandi snaga: za reagovanje, glavnih odbrambenih, teritorijalnih i logističkih. Logističke snage trebalo je da se sastoje od jedinica i ustanova opremljenih i osposobljenih za obavljanje zadataka vezanih za logistiku i bile su namenjene za snabdevanje i ishranu. Zamisao koja nije realizovana sastojala se u tome da se logističke jedinice, a time i jedinice koje realizuju ishranu Vojske, izvuku iz borbenih jedinica, što bi znatno olakšalo proces proizvodnje hrane.

Organizacione promene Vojske uslovile su i delimičnu izmenu organizaciono-formacijske strukture InSI. U periodu postojanja VSCG, njeno mirnodopsko b/s se smanjilo sa 99.383 na 24.991, tj. za 74,8%. U tom periodu intendantski kadar je smanjen sa 5.391 na 1.923, tj. za 64,3%. U periodu od 2005. do 2008. godine broj pripadnika Vojske na ishrani smanjen je sa 14.407 na 9.399, odnosno za 34,7%. Sprovedeni reformski procesi Vojske u većoj meri su izazvali smanjenje profesionalnog kadra (oficira, podoficira i civilnih lica), nego vojnika na redovnom služenju vojnog roka za koje se u najvećem procentu i pripremala hrana. Sa aspekta realizacije ishrane sprovedena reforma je još više otežala položaj intendantskog kadra, jer je došlo do njegovog odliva, a obaveze u ishrani gotovo su zanemarljivo umanjene.

Imajući u vidu da je za period od pet godina naglo opao broj lica koja su se hranila u Vojsci, to je doprinelo lakšoj organizaciji ishrane. S druge strane, sprovođenje reformi u jednom periodu dovelo je do linijskog i neselektivnog smanjenja kadra, pored ostalog i InSI. Na čelna mesta postavlja se intendantski kadar koji još uvek nije imao dovoljno iskustva, pa se teže suočavao sa problemima ove službe, a u okviru toga pojavljivali su se i veći problemi u ishrani, poput: narušavanja sanitarno-bezbednosnih mera, propusta u snabdevanju i sl.

Analiza organizacijsko-formacijske strukture organa i jedinica intendantske službe za proizvodnju hrane

Kako u mirnodopskoj, tako i u ratnoj situaciji, materijalno obezbeđenje Vojske je svakodnevna potreba. U prošlosti su načini na koji su se zadovoljavale ove potrebe bili različiti, ali su uvek bili vezani za obezbeđenje hrane, vode i drugih svakodnevnih životnih potreba. Pojava stajaće vojske u 19. veku uslovlila je i potrebu za boljom organizacijom obezbeđenja vojske dnevnim potrebama. U različitim periodima ova organizacija nosila je i različite nazive, a u poslednje vreme se susreću dve definicije: pozadina (u bivšim socijalističkim zemljama) i logistika (u državama tržišne ekonomije).

Kao podsistem Vojske, InSI je bila namenjena za realizaciju InPo svih jedinica koje se nalaze u njenom sastavu. Osnovni zadatak postojanja InSI je planiranje, organizacija i realizacija InPo Vojske u miru i sprovođenje priprema za InPo u ratu.⁸ Najnoviji termin kojim se propisuju osnovne životne potrebe koje, pored ostalih, obuhvataju i ishranu pripadnika Vojske, glasi – opšte logističke potrebe.⁹

Organizacija InSI u VJ u miru bila je prilagođena potrebama jedinica i ustanova i trebalo je da omogući uspešnu i efikasnu realizaciju InPo pripadnika Vojske, ali i pravovremeni prelazak sa mirnodopskog na vanredno stanje. U analiziranom periodu, od 1997. do 2015. godine, InSI se sastojala od organa, jedinica i ustanova, a njihov integrisani rad omogućava uspešno planiranje, organizaciju i realizaciju InPo. Uspostavljena organizacija InSI predstavlja integraciju upravnih i izvršnih organa. Organi obavljaju upravno-planске poslove, tj. normativno regulišu, planiraju, organizuju, rukovode i kontrolišu rad intendantskih jedinica, a one su namenjene za realizaciju poslova iz delokruga InPo.

Organ InSI je lično ili kolektivno telo i nalazio se u sastavu komande jedinice ili ustanove i rukovodio je radom službe. Ako se organ sastojao samo od jednog lica njegov je naziv bio referent InSI, a ako je to bilo telo zvalo se uprava ili odsek, na čijem čelu je bio načelnik InSI, a ostali u tom telu bili su referenti. Zadaci organa InSI bili su: planiranje i organizacija InPo; rukovođenje radom svojih organa i jedinica i drugi. Osnovna uloga upravnih organa InSI, koji su se nalazili na nižim nivoima, ogledala se u pružanju informacija upravnim organima viših nivoa i u kontroli rada izvršnih organa i jedinica. Jedinice InSI su, u analiziranom periodu, bile sastavljene od specijalizovanih jedinica namenjenih za realizaciju InPo. Formirale su se kao specijalističke jedinice: skladišne, pekarske, kuvarske, mesarske i dr. Postojale su i mešovite jedinice i zvale su se intendantske jedinice

⁸ (1978): Pravilo InSI JNA u miru (privremeno), InU, Beograd, str. 11.

⁹ Pravilnik o opštim logističkim potrebama u MO i VS, SVL 48/08, MO, član 1., Beograd, str. 617.

„Opšte logističke potrebe VS su: osnovne životne potrebe: ishrana, odevanje, energetske, komunalne i higijenske potrebe, potrebe smeštaja i opremanja pokretnim stvarima; opšte ili zajedničke potrebe: proizvodno-uslužne potrebe (obezbeđenje artikala hrane, odeće, obuće, ... i sl.)...usluge standarda (za obezbeđenje i očuvanje standarda i psihofizičkog zdravlja pripadnika VS; ...)...”

Definisane su i opšte logističke usluge u okviru kojih se, pored ostalih, nalaze i usluge za potrebe ishrane ljudstva, koje obuhvataju: „a) istraživačko-razvojne usluge u oblasti fiziologije i higijene ishrane, ekonomičnosti, razvoja, usavršavanja, standardizacije, tipizacije, normiranja, planiranja i programiranja potreba organizovane ishrane; b) tehničko-tehnološke usluge proizvodnje i prerade artikala hrane u oblasti obezbeđenja sirovina, poluproizvoda i gotovih poljoprivrednih ili industrijskih i PP i kontrole njihovog kvaliteta; v) realizacija tehničko-tehnološkog postupka pripremanja, distribucije i podele obroka gotove hrane; ...”.

(u sastavu PoB). Jedinice po specijalnostima organizovale su se u odeljenja, vodove i čete, a mešovite jedinice u vodove, čete i bataljone. Odeljenja su u svom sastavu imala vojnike različitih specijalnosti, a u mešovitim jedinicama nalazili su se i vozači. Na čelu jedinice bio je komandir jedinice potčinjen komandiru pozadinske jedinice, jer se intendantska jedinica nalazila u okviru pozadinske jedinice neposredno višeg nivoa.

Kao intervidovska organizacija Vojske, InSI je bila uspostavljena na svim komandnim nivoima, počev od Saveznog ministarstva za odbranu (strateški nivo), preko armija (operativni nivo), do najnižeg nivoa, tj. nivoa bataljona (taktički nivo). Ishrana, kao jedna od osnovnih delatnosti InPo, obuhvatala je: planiranje, obezbeđenje PP, organizaciju i tehnologiju pripremanja jela, proizvodnju hleba, klanje stoke i preradu mesa [14]. Za ishranu su se koristili redovni obroci, poluobroci i dopune u hrani, što je regulisano posebnim propisima, a u okviru kojih je definisano učešće grupa PP u dnevnoj strukturi obroka, energetska vrednost obroka, norme ishrane, organizacija ishrane i slično [15-17].

Planiranje i organizovanje ishrane na najvišem nivou bilo je u nadležnosti Odeljenja za usluge standarda/InU. Proizvodnja i podela hrane realizovala se na predlog organa InSI, a odobravao je komandant brigade mesečnim planom jelovnika. Zavisno od uslova rada (mir, vanredno stanje ili rat) primenjivan je jedan od načina ishrane (tekućim, suvim, konzerviranim ili kombinovanim obrokom). Priprema hrane organizovala se objedinjeno u okviru jedne kasarne za potrebe celog garnizona ili za veći broj kasarni [18].¹⁰ Pri planiranju ishrane uzimani su u obzir i odgovarajući zahtevi, tj. da obrok odgovara potrebama organizma u pogledu energetskih, građivnih i zaštitnih materija, da se lako iskorišćava sa aspekta specifičnih zahteva vojnih dužnosti, da se u hrani ne nalaze štetni sastojci i da je ishrana ekonomična [19]. Dnevno su se pripremala tri obeda.

Za potrebe ishrane hleb se obezbeđivao proizvodnjom u vojnim pekarama (zaključno sa 1999. godinom) ili nabavkom na tržištu. Sveže meso i proizvodi od mesa i sveže voće i povrće obezbeđivali su se nabavkom na tržištu ili uzgojem na vojnim ekonomijama ili klanjem stoke u poljskim uslovima. Nabavka svežeg voća i povrća odvijala se ili na tržištu ili na vojnim ekonomijama [9].

Na nivou VJ, a u sastavu Sektora pozadine, nalazilo se *intendantsko odeljenje*, koje su činila tri odseka, od kojih je jedan odsek bio za ishranu i obezbeđenje vodom. Pored drugih zadataka ovo odeljenje je planiralo, organizovalo i kontrolisalo realizaciju snabdevanja, funkcionisanje ishrane i drugo. Kasnije je, umesto njega, formirana InU u okviru koje se nalazilo Odeljenje za ishranu. Na strategijsko-operativnom nivou, u komandama armija, postojao je organ InSI komande armije koji je imao svoje izvršne jedinice. Organ InSI u korpusu imao je samo upravnu funkciju i nije imao svoje izvršne jedinice. Kao izvršni organi za realizaciju pozadinskog obezbeđenja u armijama se pojavljuju dve do tri PoB, zavisno od veličine teritorije [14].¹¹

Treba takođe ukazati i na specifičnosti sistema i organizacije InOb u KoV-u, gde su se intendantske jedinice angažovale na proizvodnji i snabdevanju hlebom, klanju stoke,

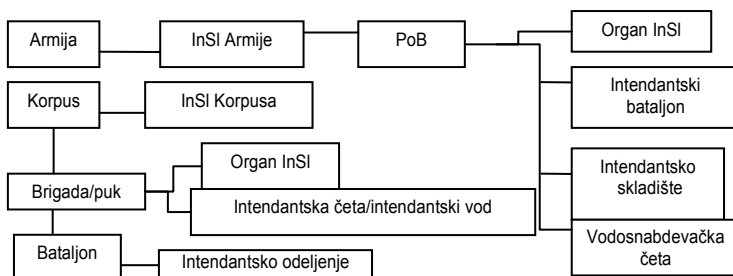
¹⁰ „Garnizon je element vojnoteritorijalne podele, sa jednim ili više garnizonskih mesta. Granice garnizona usklađene su sa granicama opština.” Napomena: navedeni citat je preuzet iz Pravila službe VS, ali se u stvarnosti granice garnizona ne poklapaju već odstupaju od granica opštine, tj. veći je broj opština od broja garnizona.

¹¹ PoOb OS je skup delatnosti mera i postupaka komandi, štabova, uprava, jedinica i ustanova OS,... PoOb obuhvata: tehničko, vazduhoplovnotehničko, mornaričkotehničko, **intendantsko**, sanitetsko, veterinarsko, saobraćajno, građevinsko i protivpožarno obezbeđenje.

preradi mesa i snabdevanju mesom, proizvodnji i pripremi i podeli hrane. Intendantsko skladište, jedinica ranga bataljona, u svom sastavu imalo je pozadinski vod (u kojem se, pored ostalih pozadinskih jedinica, nalazilo i intendantsko odeljenje). Intendantska četa, koja se nalazila u sastavu intendantskog bataljona iz PoB, predstavljala je mešovitu jedinicu koja je u svom sastavu imala pekare, mesare i skladištare. Pekarska četa sastojala se od tri voda koja su se nalazila na jednom mestu ili su odvojeno razmeštena, tj. u rejonu gde se proizvodi hleb.

U globalu posmatrano, razvoj i funkcionisanje InSI u VJ i VSCG odvijali su se u uslovima drastičnog raskoraka između naraslih potreba i nemogućnosti da se one u potpunosti i kvalitetno zadovolje. Tako nepovoljni uslovi uticali su da se smanji pouzdanost i funkcionalna ispravnost, poveća stepen zastarelosti raspoložive tehnike, a usled neadekvatnog finansiranja više od 40% sredstava na upotrebi nije bilo u funkciji. Ulaganje u objekte i infrastrukturu bilo je krajnje restriktivno, što se odrazilo i na kvalitet tehnološkog postupka pripreme, proizvodnje i podele hrane.

Postavljanje misija i zadataka pred Vojskom uslovalo je potrebu dogradnje propisane regulative. U tom pravcu nije bilo ništa urađeno sve do 2008. godine. Takođe, usled potrebe za učešćem u mirovnim i humanitarnim misijama i obaveze za integrisanom ishranom sa armijama drugih zemalja, bilo je potrebno inovirati TMS, čija bi izrada bila u skladu sa standardima tehnike tržišno razvijenih zemalja [12].

Šema 6 – Organizacija InSI u Kov

(Izvor: Na osnovu interne dokumentacije mobilizacijskog razvoja Vojske, MO)

Posmatrano globalno, razvoj i funkcionisanje InSI u VJ i VSCG odvijao se u izuzetno teškim uslovima, a pre svega u uslovima drastičnog raskoraka između naraslih potreba i nemogućnosti da se one u potpunosti i kvalitetno zadovolje. Tako nepovoljni uslovi uticali su da se rezerve InMS rapidno smanje, smanji pouzdanost i funkcionalna ispravnost, poveća stepen zastarelosti raspoložive tehnike, a usled neadekvatnog finansiranja i slabog održavanja više od 40% sredstava na upotrebi nije bilo u funkciji. Ulaganje u objekte i infrastrukturu bilo je krajnje restriktivno, što se odrazilo i na kvalitet tehnološkog postupka pripreme, proizvodnje i podele hrane [20].

Na kvalitet InPo, a time i ishrane, negativno je uticala i zastarelost tehnike u objektima za pripremanje hrane, jer je, prema važećim normama pripadanja, rok upotrebe tehnike za pripremanje hrane sedam godina, a njihova prosečna starost iznosila je od 12 do 15 godina.

Kako u miru, tako i u ratu organ InSI može biti jedno lice ili kolektivno telo. Kada je reč o organizaciji InSI u ratu, jedinice ove službe mogle su se formirati kao: skladišne, tj. kao jedinice za intendantsko snabdevanje (u odeljenja i vodove); pekarske (u odeljenja, vodove i čete); mesarske (u odeljenja, vodove i čete) i kuvarske. Intendantske jedinice izvršavale su zadatke iz domena InPo: snabdevanje InMS, proizvodnju, smeštaj, čuvanje i dotur hleba, preuzimanje, čuvanje i klanje stoke, smeštaj i čuvanje sirovog mesa, izdavanje i dotur mesa, proizvodnju, pripremanje i podelu hrane i druge aktivnosti i domena InPo [21]. Intendantske jedinice u ratu formirale su se kao mešovite intendantske jedinice, i to kao: intendantsko odeljenje (u svom sastavu ima kuvare, berbere, skladištare i vozače); intendantski vod (istog sastava kao i odeljenje, ali u sebi ima veći broj odeljenja); intendantska četa (u svom sastavu ima kuvarsko i mesarsko odeljenje, skladišni i pekarski vod) i intendantski bataljon (u svom sastavu ima vodove i čete različite specijalnosti). Intendantske jedinice se, i novom organizacijom Vojske, formiraju kao mešovite, ali samo do ranga intendantske čete, tj. ukinute su jedinice ranga bataljona.

Intendantska služba se u ratu u svakoj jedinici organizovala od nivoa bataljona pa naviše. Tako je u bataljonu, puku – brigadi, diviziji i armiji postojao organ i jedinica InSI, dok je u korpusu i vrhovnoj komandi postojao samo organ InSI, a nije postojala intendantska jedinica, pa je imao plansku ali ne i izvršnu funkciju. Na nivou bataljona nalazilo se intendantsko odeljenje, na nivou brigada i divizija – intendantska četa, a u korpusima i armijama – PoB. Veličina i struktura intendantskih jedinica i organa bila je određena formacijom, pri čemu je ona ista u jedinicama iste vrste (npr. svi pešadijski bataljoni imali su istu strukturu i veličinu, ali se ona delimično razlikovala u odnosu na oklopne bataljone).

Četa u ratu nije bila nosilac InPo, nema u svom sastavu organ InSI i nema intendantsku jedinicu. Prvi redovni nosilac InPo je bataljon i jedinice istog ranga (komanda stana i samostalne čete). U bataljonu se u sastavu logističke jedinice nalazilo intendantsko odeljenje koje je obavljalo aktivnosti snabdevanja InMS, pripremu i podelu jela i snabdevanje vodom. Intendantske jedinice koje su se nalazile u okviru armija obavljale su, pored navedenih delatnosti, i klanje stoke i proizvodnju i dotur hleba nižim jedinicama.

Funkcionisanje InPo odvijalo se tako što je teritorija SRJ bila podeljena na zone odgovornosti po armijama, a u okviru njih po korpusima i tako do najnižih jedinica. Realizacija delatnosti u okviru ishrane odvijala se na sledeći način:

- Snabdevanje InMS vršeno je na osnovu Šeme snabdevanja u okviru koje je bilo precizirano koja će intendantska jedinica logistički podržavati određenu borbenu jedinicu. Problem koji se pojavljivao u fazi ishrane jeste veliki broj snabdevačkih veza, pa se dešavalo da se svakodnevno vrši dotur hrane na 30 do 40 mesta.

- Proizvodnja i snabdevanje hlebom odvijali su se preko stacionarnih i pokretnih pekarskih kapaciteta PoB. Jedinica koja je proizvodila hleb imala je i obavezu njegovog dotura do jedinice potrošača, tzv. princip dotura „od sebe”, a jedinica potrošač imala je obavezu da „pekarama” dostavi svoje potrebe.

- Klanje stoke, snabdevanje mesom i prerada mesa odvijali su se u mirnodopskim i ratnim uslovima. U miru su postojale stacionarne klanice, a u ratu se ljudstvo upućivalo iz sastava mesarskih jedinica do mesta klanja.

Organizacija ishrane – priprema hrane vršila se na nivou bataljona, a zatim se delila po četama, pri čemu su u ratu same čete organizovale podelu vojnicima, dok su u miru postojali vojnički restorani koji su vršili pripremu hrane po garnizonom principu. I u brigadi se pripremala hrana, ali za jedinice van sastava bataljona. Sanitetske jedinice bile su osposobljene za pripremu hrane, ali su one to retko činile, izuzev kada je reč o pripremi toplih napitaka. Takođe,

prištapske jedinice ranga bataljona ili samostalne čete imale su u svom sastavu intendantsko odeljenje i bile su osposobljene za pripremu hrane. Hranu je mogla pripremati i komanda stana za komandu i prištapske jedinice. Hrana se nije pripremala na nivou armije, kao ni hleb i meso.

Intendantsko odeljenje sastojalo se od komadira i određenog broja vojnika za rad, kuvara, mesara, hidrotehničara, berberina i vozača. Odeljenje je izvršavalo zadatke iz domena InPo bataljona. U okviru brigade nalazila se intendantska četa (koja se u miru sastojala iz vodosnabdevačkog i voda za intendantsko snabdevanje). Intendantska četa bila je namenjena za snabdevanje InMS i vodoobezbeđenje jedinica iz sastava brigade. U ratu su se u njen sastav dodavale pekarska i mesarska četa.

Istraživanja uticaja borbenih dejstava na organizaciju, rad i funkcionisanje InSI pokazala su da je intendantski bataljon, jedinica namenjena za realizaciju ishrane na armijskom i korpusnom nivou, bila predimenzionirana, u pogledu broja i veličina jedinica, te je dat predlog za smanjenje njegove formacijske strukture, što bi se nadomestilo većim stepenom korišćenja kapaciteta sa teritorije. Tokom NATO agresije za pripremanje hrane u intendantskim bataljonima uglavnom su dominirala formacijska sredstva (80%), a restorani u stalnim objektima oko 20%. Proizvodnja hleba uglavnom se odvijala u državnim i privatnim pekarama (85%), a u manjem obimu na formacijskim sredstvima (15%). Snabdevanje mesom je u većoj meri bilo iz postojećih mirnodopskih klanica (75%), a u manjoj meri korišćenjem formacijskih kapaciteta (5%), dok se klanjem na improvizovani način uglavnom odvijalo u jedinicama Prištinskog korpusa (oko 20%). Zanimljivo je da tokom NATO agresije nijedna jedinica nije prešla na ratnu šemu snabdevanja iako su to uslovi dozvoljavali, mada je otežavajuća okolnost bila delimična mobilizacija intendantskih jedinica [22].

Tehnika kojom su intendantske jedinice po formaciji bile opremljene, omogućavala je uspešnu realizaciju ishrane na teritoriji države. Iako su jedinice bile formacijski opremljene intendantskom ratnom tehnikom za pripremu i proizvodnju hrane, klanje stoke i prečišćavanje vode, uglavnom se hrana proizvodila osloncem na civilne i stacionarne vojne kapacitete, a u manjem obimu na pokretne kapacitete. Međutim, imajući u vidu da se radi o tehnici koja nije modernizovana u poslednjih tridesetak godina, i da nije usaglašena sa standardima koji postoje u armijama drugih zemalja, nije se mogla očekivati njena upotreba van granica RS.

Kadrovska struktura InSI, tokom petogodišnje reforme u periodu postojanja DZ SCG i dalje je slabila, a popuna vojnicima po ugovoru pokazala se kao neadekvatan izbor. Razlog tome nalazi se u činjenici da je njihova obučenosť bila nedovoljna, a usled obimnosti zadataka iz domaće ishrane nije se mogla realizovati propisana obuka. Postavljanje misija i zadataka pred Vojsku uslovalo je potrebu dogradnje propisane regulative. Nažalost, u tom pravcu nije bilo ništa urađeno sve do 2008. godine, kada se zbog brojnih promena javila potreba za izradom novog Pravilnika o radu InSI. Takođe, usled potrebe za učešćem u mirovnim i humanitarnim misijama i obaveze za integrisanom ishranom sa armijama drugih zemalja, bilo je potrebno inovirati InTMS, čija bi izrada bila u skladu sa standardima tehnike tržišno razvijenih zemalja.

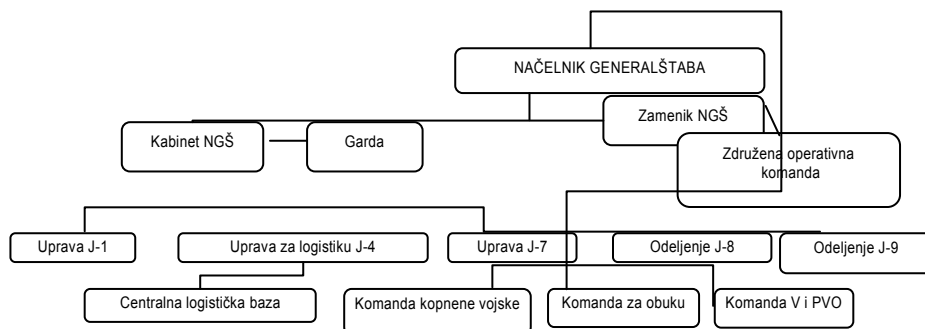
Organizacija Vojske Srbije

Vojska Srbije reformiše se promenom sa rodovske na vidovsku organizaciju, odnosno formiranjem teritorijalnih, glavnih odbrambenih, logističkih snaga i snaga za reagovanje, ukidanjem pregrupisavanjem jedinica i ustanova i smanjenjem formacijskog broja ljudstva. To se neminovno odražava i na promene u organizaciji i realizaciji načina ishrane pripadnika VS.

Vojska Srbije organizovana je na strategijskom, operativnom i taktičkom nivou u komande, jedinice i ustanove. Uz KoV, V i PVO i dva osnovna vida ona u svom sastavu ima i Komandu za obuku sa centrima za osnovnu i stručno-specijalističku obuku. Strukturno se deli na rodove i službe, oni na vrste, a vrste na specijalnosti. Pojedini rodovi grupišu se u vidove koji su relativno autonomni prilikom upotrebe sile na kopnu i u vazдушnom prostoru. Službe se dele na opšte i logističke, a u okviru logističkih nalazi se InSI.

Na šemi 7 prikazana je organizaciono-formacijska struktura VS. U GŠ se nalazi devet organizacionih celina (J-1 do J-9), Uprava Vojne policije i Zdržena operativna komanda. U okviru Garde nalazi se logistički bataljon, namenjen i za realizaciju ishrane njegovog celokupnog sastava. Za potrebe realizacije logističkih funkcija u okviru Zdržene operativne komande formirano je Odeljenje za logistiku (SJ-4).

Osnovu organizacione strukture u KoV-u 2015. godine, prema Strategijskom pregledu odbrane, činiće bataljon – divizion. Kako bi ove osnovne organizacione jedinice bile upotrebljive u realizaciji misija i zadataka Vojske, sa stanovišta ishrane, neophodno je modernizovati postojeća InTMS, a pri njihovoj izradi uvažiti međunarodne standarde. Time će se omogućiti integrisana logistika sa armijama drugih zemalja koje imaju aktivno učešće u takvim aktivnostima.

Šema 7 – Organizaciono-formacijska struktura VS

(Izvor: Izvod iz časopisa Odbrana: Vojska Srbije u 2008. godini, Prilog 29, Beograd, 2008, str. 4)

Tokom 2006. i 2007. godine ukinuto je čak 66 garnizona, dva operativna sastava, 37 jedinica ranga brigade i 25 samostalnih bataljona – divizona, čime je došlo do rastećenja logistike [23]. Smanjenjem broja garnizona i ukidanjem jedinica i operativnih sastava, pripadnici navedenih organizacionih celina preraspoređeni su u novoformirane brigade. Realizacija ishrane time je pojednostavljena, jer se priprema hrane sada odvija na manjem broju lokacija, odakle se distribuira do izdvojenih sala za obedovanje u kojima se vrši podeća. Preraspodelom InTMS iz ugašenih celina poboljšana je opremljenost tehnikom za pripremanje i podelu hrane novoformiranih vojnih restorana. Broj pripadnika Vojske na ishrani u navedenom periodu umanjen je sa 10.365 na 9.399, tj. za 9,3%.

Kopnena vojska je u svom sastavu imala preko 50 jedinica raspoređenih u okviru tri komande (kopnenih snaga, operativnih snaga i Novosadskog korpusa), što je bilo neracionalno. Realizacija ishrane za tako veliki broj jedinica nije bila efikasna, jer se hrana pripremala na velikom broju mesta (u malim količinama) što nije omogućavalo postizanje

efekta ekonomije obima. Danas ona u svom sastavu ima šest brigada (Specijalnu, četiri brigade KoV i artiljerijsku), Rečnu flotilu i bataljone (ABHO, veze i Vojne policije). U okviru brigada nalaze se bataljoni – divizion, a u okviru brigada nalaze se intendantske jedinice koje realizuju ishranu ljudstva njihovog sastava, dok se u ratu u okviru svakog bataljona za te potrebe formira odeljenje opšte logistike.

Analiza organizacijsko-formacijske strukture Vojske Srbije

Promene u organizaciji Vojske započele su posle 2000. godine, uslovljene eksternim i internim faktorima. Među eksternim faktorima ističu se međunarodno i društveno okruženje, kao i potreba da naša vojska obavlja zadatke koje do tada nije obavljala.¹² Što se tiče internih faktora, među njima se ističu potrebe za tehnološkim i organizacionim novinama koje će omogućiti obavljanje novih zadataka, sa kojima se do sada nismo susretali, ili starih zadataka na nov način. Tokom reformi sistema odbrane RS je donela niz bitnih dokumenata, poput Strategije odbrane DZ SCG i Osnove reforme sistema odbrane.

U trenutku započinjanja reformi, VS je imala oko 31.000 pripadnika, a planira se njeno smanjenje na 27.000 pripadnika. Organizaciono-mobilizacijske promene utemeljene su na osnovu odluka predsednika RS, a projektovane su Ministarskim uputstvom za 2006. i 2007. godinu. Za 13 meseci završena je reorganizacija Vojske. Formiran je manji broj brigada, postojeći ljudski i materijalni resursi jedva su zadovoljili njihove potrebe, a pojavio se višak infrastrukture. Novoformirane jedinice dovedene su na nivo b/g koji im omogućava uspešnu realizaciju postavljenih zadataka. Druga faza reforme je znatno sporija i u njoj je uspostavljena kadrovska piramida (broj neposredno viših činova uvek je manji od broja neposredno nižih činova). Njen cilj bio je podizanje nivoa operativne sposobnosti VS.

Od 2008. godine poboljšana je i obuka modernizacijom vojne tehnike, ali i uspostavljanjem moderne strukture, čime se omogućava kompatibilnost sa inostranim armijama. Cilj reformi jeste da se stvori mala i ekonomski održiva mirnodopska Vojska, lako upotrebljiva, ali i da se ujedno formira teritorijalna Vojska koja će se aktivirati samo u slučaju potreba (prirodne ili tehnološke katastrofe, upotrebe sile i sl.).

U toku prve faze reorganizacije optimizovana je organizacija VS, preformirane i rasformirane su četiri operativne komande, došlo je do smanjenja broja komandi i jedinica na taktičkom nivou, kao i broj garnizona i pripadnika VS. Reforma VS osmišljena je u dve faze, prva od 2006. do 2007. godine i druga od 2007. do 2010. godine. Sve organizacione promene zasnovane su na zakonima i propisima.¹³

Do 2008. godine ukinuta su dva operativna sastava, više od 30 jedinica ranga brigada i dvadesetak samostalnih bataljona i eskadrila. Umesto dosadašnjih sedam formirane su tri komande VS, na operativnom nivou, sa manjim brojem jedinica. Povećan je operativni deo Vojske, a smanjen logistički. Smanjenjem logističkog dela Vojske smanjen je i broj pripadnika koji radi na proizvodnji i pripremi hrane, što je jako negativno sa aspekta

¹² Učešće u humanitarnim i mirovnim misijama i podrška civilnim vlastima u suprotstavljanju nevojnim pretnjama bezbednosti.

¹³ U periodu postojanja DZ SCG one su bile zasnovane na Ustavnoj povelji, Strategiji odbrane DZ SCG i Beležnici, a raspadom te zajednice i formiranjem Republike Srbije na: Strategijskom pregledu odbrane RS, Zakonu o odbrani RS i Zakonu o VS.

ishrane, jer je uvećan broj obaveza po ishrani, a smanjen je broj neposrednih izvršilaca. Sektorska organizacija GŠ zamenjena je funkcionalnom, a u okviru GŠ sada se nalazi devet organizacionih celina, a broj komandi, jedinica i ustanova njemu neposredno potčinjenih je smanjen. Došlo je i do rasformiranja Komande logistike, kao i sastava KoV-a koji su imali u svom sastavu veći broj jedinica (operativne snage, kopnene snage i Novosadski korpus). Među prioritetima VS u periodu do 2010. godine nalazila se i optimizacija logistike. Druga faza reorganizacije ima za cilj modernizaciju Vojske, nakon uspostavljenih organizacionih promena koje su realizovane u prvoj fazi [24]. Tokom 2008. godine mirnodopsko b/s VS povećalo se sa 24.991 na 26.351, tj. za 5,4%. U tom periodu intendantski kadar povećan je sa 1.923 na 1.947, tj. za 1,2%. Broj pripadnika VS na ishrani, tokom te godine, prema podacima UL, smanjen je sa 9.399 na 9.127 tj. za 2,9%. Povećanje VS prouzrokovano je zaposlenjem vojnika po ugovoru za kojima će se u narednom periodu reformi javiti veća potreba, usled težnje za ukidanjem služenja redovnog vojnog roka. Sa aspekta ishrane samo povećanje b/s Vojske nije izazvalo negativne efekte, jer je reč o kategoriji njenih pripadnika koji još uvek nemaju pravo na besplatnu ishranu na radnom mestu. Delimično je i popunjen intendantski kadar ovom kategorijom profesionalnih vojnika, što doprinosi lakšoj organizaciji ishrane.

Među najznačajnijim principima po kojima će se osposobljavati jedinice u VS ističu se: modularnost, sposobnost za razmeštaj, integrisano upravljanje i slično. U Strategijskom pregledu odbrane predstavljena je vizija Vojske do 2015. godine. Do 2010. godine ukupan broj profesionalnih pripadnika u VS trebalo je da se smanji na 21.000. Najveće organizacione promene odvijale su se u KoV-u. Do 2010. godine VS se u potpunosti profesionalizovala.

Vojska Srbije bi 2015. godine trebalo u svom sastavu da ima snage za reagovanje, glavne odbrambene snage i ojačanja. Njena veličina iznosila bi 0,2% do 0,4% populacije, što približno odgovara i veličini OS susednih zemalja. Odnos mirnodopskog i ratnog sastava treba da iznosi 1:3. Planira se kupovina savremenijih InTMS kako bi se pojednostavio proces proizvodnje hrane. Nabavka savremenih InTMS, izrađenih u skladu sa međunarodnim standardima, omogućiće kompatibilnost intendantskih jedinica sa jedinicama drugih armija. Ukidanjem kategorije vojnika na redovnom služenju vojnog roka smanjen je broj pripadnika VS na ishrani.

Među osnovnim nedostacima VS ističu se: preveliko b/s GŠ, nepovoljna kadrovska struktura, neuspešnost funkcionisanja, nejasna podela nadležnosti i odgovornosti, nedovoljna primena savremene tehnologije i neprimerena logistika. U 2006. godini u sistemu odbrane bilo je čak 45.000 lica. Osnovne promene u VS ogledaju se u uspostavljanju nove organizacije GŠ, koje podrazumevaju uspostavljanje vidovske organizacije; organizacionu strukturu na taktičkom nivou koju će činiti brigade, baze i samostalne jedinice; uspostavljanje sistema logistike koji je prilagođen potrebama nove organizacione strukture i uspostavljanje povoljnije kadrovske strukture.

Osim angažovanja VS u multinacionalnim operacijama, Strategijskim pregledom odbrane predviđeno je i njeno učešće u operacijama odbrane od oružanog ugrožavanja, kao i u operacijama podrške civilnim vlastima. Nova normativna regulativa pratila je i zahteve, pa se omogućava pružanje ishrane po zahtevima civilnih struktura, uz naknadu i u saradnji, kao i OS stranih zemalja, u skladu sa postignutim međudržavnim ugovorima i protokolima o saradnji [15].

Analiza organizacijsko-formacijske strukture organa i jedinica intendantske službe za proizvodnju hrane

Najniži nivo na kojem se javlja intendantska jedinica i u sadašnjoj organizaciono-formacijskoj strukturi je bataljon. U okviru logističke jedinice bataljona (logističkog voda) nalazi se intendantsko odeljenje, koje čini komandir i 30 vojnika (dva mesara, 14 kuvara, dva hidrotehničara i određeni broj krojača, obučara, berberina i vozača). Sastav i b/s intendantskog odeljenja isti su u svim bataljonima. Ako uporedimo ovo odeljenje sa onim koje je postojalo u VJ i VSCG, uviđamo povećanje broja vojnika kuvara, što je i logično, jer se broj brigada smanjio, ali se povećao broj ljudstva u njima, za koje je potrebno organizovati ishranu.

Sledeći nivo, u okviru kojeg postoje intendantske jedinice, jeste brigada koja u svom sastavu ima logistički bataljon i borbene bataljone. U logističkom bataljonu nalaze se sledeći intendantski organi i jedinice:

- u okviru Komande bataljona Odsek za logistiku S-4, koji čini jedan referent opšte logistike,
- čete za snabdevanje (u čijem je sastavu je vod za intendantsko snabdevanje) i za opštu logistiku i
- odeljenja za opštu logistiku.

Odeljenje za opštu logistiku čini 20 lica, od kojih je jedan komandir i 19 vojnika (određeni broj kuvara, mesara, hidrotehničara, krojača, obučara, berberin i vozač). Odeljenje je opremljeno sa tri kuhinje auto-prikolice (dve od po 400 l i jedna od 300 l) i sa 16 tovarnih kuhinja od 25 l, što daje 1.500 l kazanskog prostora. Imajući u vidu da po vojniku u ratu sleduje 0,5 l kazanskog prostora, može se videti da je odeljenje opremljeno InTMS koja mogu omogućiti proizvodnju hrane za potrebe bataljona. Pored navedenih InTMS odeljenje je opremljeno i sa dve mašine za ljuštenje krompira, 12 termosova od 12 l, dva kompleta za jednog kuvara, sedam termoizolacionih sanduka za meso, ručnim filterom za prečišćavanje vode (kapaciteta 300 l/h) i cisternom auto-prikolicom za vodu (kapaciteta 2.000 l). Iskustva iz prethodnih ratova, kao i tokom NATO agresije ukazuju na to da su pokretni kapaciteti malo korišćeni, a da se ishrana Vojske uglavnom realizovala osloncem na kapacitete sa teritorije [13]. Analizom formacijskih InTMS za pripremu, podelu i čuvanje hrane može se ustanoviti da je intendantsko odeljenje opremljeno sredstvima kojima može realizovati ishranu u okviru operacija odbrane države od oružanog ugrožavanja spolja, kao i podrške civilnim vlastima. Primena navedenih sredstava, u okviru multinacionalnih operacija, vrlo je diskutabilna, upravo zbog njihove nekompatibilnosti sa sredstvima koje poseduju armije drugih zemalja učesnica takvih operacija.

U četi za opštu logistiku nalazi se komanda i vodovi: pekarski, mesarski i perionički sa ukupno 164 lica. Pekarski vod sastoji se od tri pekarska odeljenja, a mesarski vod od dva mesarska odeljenja. Logističko odeljenje ima osam ljudi, od kojih su dva vojnika kuvara.

Iz navedene strukture moguće je prepoznati delokrug rada organa i jedinica opšte logistike za proizvodnju hrane, koji se sastoje u: planiranju i organizaciji InPo, snabdevanju InMS, proizvodnji i podeli hrane, klanju stoke i proizvodnji mesa i niza drugih delatnosti. U ratu se u okviru svakog voda povećava sastav za po još jedno odeljenje.

U borbenim bataljonima nalaze se sledeći intendantski organi i jedinice:

- u okviru Komande bataljona od logističkih organa nalazi se Referat za logistiku S-4, a u njemu je jedan referent opšte logistike, kao organ opšte logistike i
- komandna četa.

U okviru komandne čete nalazi se logističko odeljenje (osim u tenkovskom bataljonu gde je logistički vod koji u svom sastavu ima odeljenje za opštu logistiku), a u ratu se umesto odeljenja formira logistički vod.

Od organa InSI, u okviru brigade KoV, postoji Odsek za logistiku B-4, u čijem je sastavu Referat za opštu logistiku.

Opremljenost InTMS za pripremu hrane intendantskih jedinica iz sastava brigada omogućava uspešnu realizaciju ishrane u slučaju angažovanja Vojske u prvoj i trećoj misiji. S druge strane, za angažovanje Vojske u multinacionalnim operacijama, sredstva koja se koriste za pripremu hrane su zastarela, pa ih je neophodno modifikovati, uvažavajući međunarodne standarde. Time bi se izradila sredstva koja su kompatibilna sa sredstvima drugih armija, čime bi se sprečio nastanak problema nabavki rezervnih delova za njih.

S obzirom na to da strane armije, prevashodno SAD, u mirovnim operacijama ishranu realizuju upotrebom montažnih objekata, zatim objekata kontejnerskog tipa ili angažovanjem catering firmi, neophodno je u tom pravcu modernizovati InTMS za proizvodnju hrane kojima naša Vojska raspolaže.

U MO, u okviru Sektora za materijalne resurse (u daljem tekstu SMR), formirana je UOL, u okviru koje je odeljenje za ishranu. Prema Pravilniku o opštim logističkim potrebama u MO i VS namena ove uprave jeste da: planira i organizuje realizaciju zadataka opšte logistike, upravlja procesima iz funkcije opšte logistike i najviši je stručni organ InSI [15]. U okviru Odeljenja za ishranu, iz sastava ove uprave, nalazi se Odsek za organizaciju ishrane. Najviši upravno- stručni organ GŠ VS je UL (J-4) GŠ VS. Ona je nadležna za organizaciju i funkcionisanje sistema opšte logistike VS, a u njenom sastavu je Odsek za opštu logistiku.

Do 2006. godine na operativnom nivou postojala je i Komanda logistike. Ona je predstavljala najviši organ korisničke logistike, preko kojeg su objedinjavane potrebe VS prema MO. Komanda logistike bila je stručni organ koji u svom sastavu nije imao neposredno potčinjene jedinice, jer ideja o formiranju logističkih snaga nije zaživela. Nesprovedenjem takve zamisli reformski procesi nisu olakšali proces proizvodnje hrane, jer su intendantske jedinice i dalje ostale u sastavu borbenih jedinica čiji čelni ljudi nisu uvažavali tehničke i tehnološke zahteve neophodne za kvalitetnu proizvodnju hrane. Zatim je ona rasformirana, a za potrebe snabdevanja VS formirana je CLoB, koja je neposredno potčinjena UL.

Smanjenjem broja garnizona, tj. ukidanjem malih garnizona koji imaju po nekoliko stotina vojnika, olakšana je realizacija opštelogističkih potreba, a u okviru njih i ishrane, jer se u tim malim garnizonima izdvajalo mnogo novca za ishranu i vodosnabdevanje. Savremene vojske se u sve većoj meri oslanjaju na „outsourcing”,¹⁴ jer su sa ekonomskog aspekta isplativije, što se može ustanoviti analizom načina obezbeđenja hranom njihovih pripadnika. Vojska ne mora da ime sve po svaku cenu. Tako, na primer, ne mora da formira kuhinju za ishranu malog broja vojnika, već može organizovati njihovu ishranu osloncem na najbližeg lokalnog dobavljača, pri čemu, naravno, zahteva i određeni kvalitet traženih usluga. Problem sa kojim se VS susreće sastoji se i u tome što privredni sistem RS još uvek nije na dovoljno visoko razvijenom nivou koji bi omogućio da izdvajanjem 2,4% bruto društvenog proizvoda, koliko je Strategijskim pregledom odbrane predviđeno, pokrije i troškove korišćenja usluga civilnih struktura za potrebe Vojske. Dok privredni sistem ne ojača predviđeni procenat izdvajanja novčanih sredstava za potrebe VS u nominalnom iznosu biće nedovoljan za takve izdatke.

¹⁴ Nabavka hrane na tržištu od postojećih proizvođača, bez angažovanja sopstvenih pripadnika u tehnološkom procesu proizvodnje.

Uspostavljanjem nove strukture InSI, a sagledavanjem iskustava lica koja rade u ovim organima i jedinicama, uočen je veliki problem, koji se sastoji u tome da niko ne može sa sigurnošću dati jasan odgovor na pitanje kako će funkcionisati opšta logistika, jer pri izradi novih formacija nije uvaženo mišljenje struke.¹⁵ Na primer, oko dimenzioniranosti organa i jedinica, spuštanjem jedinica iz sastava LoB na nivo brigade stvorene su velike obaveze, a postoji nedovoljan broj izvršilaca. Propisne norme i kriterijume koji definišu potreban broj osoblja za proizvodnju i podelu hrane, po strukturi i nominalno, planski organi VS nisu uvažili. Nova organizaciona struktura nije uspela da proprati normativne novine u funkcionisanju InSI. Mogućnost angažovanja VS u mirovnim operacijama nameće potrebu različitih vidova kursiranja intendantskog kadra koji se angažuje na zadacima ishrane.

Intendantske jedinice VS dimenzionirane su tako da vrlo teško u mirnodopskim okolnostima realizuju ishranu. Slika posle mobilizacije se menja, jer je ratna formacija intendantskih jedinica povoljnija i može da odgovori na sve zadatke koji se postavljaju pred nju. Pozitivna rešenja reforme Vojske sastoje se u smanjenju broja nosilaca InPo, zatim smanjenju veza po šemi snabdevanja i uspostavljanjem ekonomičnije i efikasnije organizacije pripreme hrane. S druge strane, reformski procesi Vojske sa aspekta InSI proizveli su brojne negativne posledice. U prilog tome govori i činjenica da se u jednom periodu reformi linearno smanjivao broj intendantskog kadra, što je prouzrokovalo da čelna mesta u InSI preuzimaju mlade intendantske starešine koje nisu imale dovoljno vremena da steknu potrebna znanja za uspešno rukovođenje ovom službom. Kao neminovno, nameće se i pitanje sposobnosti znatno podmlađenog kadra InSI, tj. da li će on uspeti da odgovori izazovima savremene InPo.

Takođe, otpušten je i veliki broj stručnog osoblja (KV i VKV kuvara), a da se pri tome obim poslova oko pripremanja hrane čak i uvećao usled gašenja jedinica i povećanja broja vojnika na redovnom služenju vojnog roka u novoformiranim jedinicama. Kada je reč o vojnicima kuvarske specijalnosti koji rade po ugovoru, koji su takođe u znatnom obimu bili angažovani na pripremi i podeli hrane, zakonski nije postojala osnova za produženje njihovog ugovora o radu u Vojsci nakon navršene 40. godine života, niti pak njihovog prevođenja u status civilnih lica kuvara. Strategijskim pregledom odbrane planira se dalja optimizacija vojne logistike, razmeštajem jedinica na lokacijama van naseljenih mesta i koncentrisanjem na što manji broj lokacija.

Dosadašnja organizacija pozadine bila je organizovana po vidovima, a usled izmenjene bezbedonosne situacije u svetu, i potrebe angažovanja multinacionalnih snaga, nova organizacija intendantskih jedinica mora se prilagoditi konkretnoj operaciji. Angažovanje Vojske na zadacima predviđenim misijama ukazuje na potrebu iznalaženja načina ishrane njenih pripadnika, ne samo tokom odbrane zemlje od protivničkih snaga tokom upotrebe sile već i prilikom učešća u humanitarnim i mirovnim misijama, kao i prilikom pružanja pomoći civilnim vlastima.

Brojne organizaciono-formacijske promene i ubrzani tempo rada doveli su i do zapostavljanja angažovanja rezervnog sastava Vojske, što uslovljava i slab kvalitet njihove obučenosti, a time i rezervnog sastava InSI. Treba uzeti u obzir i formiranje modularnih jedinica (bataljona), koje imaju veći stepen samostalnosti u odnosu na ranije postojeće bataljone, što uslovljava i veći obim aktivnosti koje, u vezi sa ishranom, treba da realizuje intendantski kadar.

¹⁵ Razgovor sa načelnikom Uprave za opštu logistiku, jun, 2008.

Zaključak

U periodu od 1997. do 2015. godine Vojska je reformisana u pogledu organizacione strukture. Organizacione promene obuhvatile su i promenu formacijske strukture InSI. Reforma Vojske, u analiziranom razdoblju, ostvarila je uticaj na ishranu njenih pripadnika. Osim promena u b/s pripadnika Vojske, došlo je i do promena u misijama i zadacima koji su postavljeni pred njom. U analiziranom periodu b/s Vojske je smanjeno za 78,7%, dok se broj lica na ishrani smanjio za 91,1%. U istom periodu pred Vojsku se postavljaju, pored misije odbrane od oružanog ugrožavanja spolja, i misije u humanitarnim i mirovnim misijama i pomoći i podrške civilnim organima vlasti u suprotstavljanju neoružanim ugrožavanjima, kao i pri tehničko-tehnološkim nesrećama.

Smanjenje broja mesta na kojima se priprema hrana, primena „outsourcing“-a, kao i oslanjanje na strane OS u realizaciji zajedničkih misija, predstavljaju tendenciju reforme ishrane u VS u budućem periodu. Reforma Vojske u navedenom periodu uslovljavala je promenu planiranja, organizacije i realizacije ishrane njenih pripadnika. Ukidanjem armijske organizacije Vojske došlo je do promena nadležnosti u planiranju, organizaciji i realizaciji ishrane njenih pripadnika, a njenim osposobljavanjem za ostvarivanje tri glavne misije došlo je do suštinskih promena u načinu realizacije ishrane u zavisnosti od vrste misije koja joj se postavlja kao zadatak. Takođe, modularnim organizovanjem Vojske uvedeni su upravni organi InSI i na nivou bataljona, pa je proces planiranja ishrane spušten sa brigadnog na bataljonski nivo.

Literatura

- [1] Закон о одбрани, СЛ РС, 116/07 и измене и допуне 88/09.
- [2] Закон о Војсци Југославије, СЛ СРЈ бр. 67/93.
- [3] Стратегија одбране државне заједнице Србија и Црна Гора, НИЦ Војска, Београд, 2005.
- [4] Бела књига одбране државне заједнице Србија и Црна Гора, НИЦ Војска, Београд, 2005.
- [5] Војна доктрина Републике Србије, МО, Београд, 2006.
- [6] Стратегијски преглед одбране, МО, 2009.
- [7] Закон о Војсци Србије, СГ РС бр. 116/2007, 88/2009, 101/2010 – др. закон и 10/2015.
- [8] Закон о војној, радној и материјалној обавези, СЛ РС, 88/09.
- [9] Правило интендантске службе Југословенске народне армије у миру (привремено), Ину, Београд, 1978.
- [10] Андрић В.: Интендантско обезбеђење стратегијске одбрамбене операције Војске Југославије, ЦВШ ВЈ, Београд, 1997.
- [11] www.vojska.net/srp/oruzane-snaге/savezna-republikaјугославија/организација/1999/
- [12] Јовић С.: Анализа утицаја друге и треће мисије у којима се ангажује Војска Србије на исхрану њених припадника, часопис Агрокониномика 57-58, Пољопривредни факултет, Нови Сад, 2013.
- [13] Гачпар С.: Исхрана као делатност интендантског обезбеђења, (семинарски рад), ПДС ИнОб, ВА, Београд, 2000.
- [14] Правило Позадинско обезбеђење оружаних снага Социјалистичке Федеративне Републике Југославије у миру, ССНО, Београд, 1990.

[15] Правилник о општим логистичким потребама у Министарству одбране и Војсци Србије, СВЛ 31/2011, МО, Београд, 2011.

[16] Правилник о исхрани у Војсци Југославије у миру, Ину, НИУ „Војска”, Београд, 1996.

[17] План исхране у Војсци Србије и Црне Горе за оброк 1 и 3, Ину, ВИЗ, Београд, 2003.

[18] Правило службе Војске Србије, 2012.

[19] Јовић С.: Финансијски ефекти реформе Војске Србије у области исхране, часопис Агро-економика 47-48, Пољопривредни факултет, Нови Сад, 2010.

[20] Информативни билтен Интендантске службе: Закључци и задаци са радног састанка у Ину, Ину, Београд, 2003.

[21] Тешановић Б., Новаковић С.: Техника, технологија и организација производње хране, ВА, Београд, 2005.

[22] Тешановић Б., Стојковић С.: Искуства из борбених дејстава Војске Југославије у су-протстављању агресији НАТО на Савезну Републику Југославију, ВЈ, Београд, 1999.

[23] Војска Србије у 2008. години, Прилог 29, часопис Одбрана, Београд, 2008.

[24] Реорганизација Војске Србије – остваривање визије, бр. 44, часопис Одбрана, Београд, 2007.